

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 21.

У НОВОМ САДУ 21. МАЈА 1887.

ГОД. III.

ОЛГА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Наставак.)

Једног дана запита ме, да ли ћу бити сама код куће, хтео би, вели, да са мном о нечем поверљиво разговара. Тај дан дошао је до мене те ми рекао, да је добио од свог брата писмо, у којем га овај светује, да заборави Анђелију, јер по његовом мишљењу Анђелија није девојка, с којом би он био срећан. Из даљег разговора уверила сам се, да Павле сад и сам друкчије мисли о Анђелији.

»Видите, Олга«, говорио ми је између осталог, »Анђелија је лепа, али душа јој није онаква, као што бих ја желио. Она не уме осећати. Она мене никад не би разумела, а ја сумњам у трајну срећу онога брака, где се муж и жена не разумеју. Ој, кад би ме она тако разумела, као што ме разумете ви, и кад би она умела тако љубити, као што ви љубите Војислава!«

»Па само до вас стоји, да тако буде. Научите је свему томе ви. Она је млада а има врло добро срце, под другим околностима била би друкчија. Мени се чини, да би ви од ње могли начинити све, што би зажелели.«

»Варате се, Олга. Анђелија није таква, као што се вама чини, јер ви њу гледате кроз призмју своје симпатије.«

»Па онда би било још природније, да ви на њој не видите никакве мане, јер ви је љубите.«

»То би до душе било логично; али ја не смем смећати с ума оно, што о њој мисле они, који су према њој равнодушни. Ја бих хтео, да се отресем тога, али видите, мени се силом намеће мисао, да они, који су ми о њој говорили, могу имати право.«

»Па зар и ви верујете у сокачке гласове?«

»Олга, оно, што сам ја о њој чуо, изгледа да може бити са свим истина.«

»Тако? А зар једни гласови изгледају истинити, па и опет су грозна лаж. Нећу даље да идем. Ево да узмем за пример саму себе. Реците ми, зар су икога више оговарали од мене? Зар није било грозно, ужасно оно, што су рђави језици из пакости потварали на мене? Па и опет ја смем сваком са поносом погледати у очи, јер знам, да је све пушта лаж. Па ко ме је оговарао? Пред вама могу тако говорити, ви ћете ме разумети, вама неће то изгледати као бесмислено хвалисање, ви ме познајете — да, ко ме је оговарао? Они, они, што нису достојни ни обуће да ми скину. Јер, најпосле, лако је гледати буру из далека, са сигурна пристаништа, па рећи: ја се буре не бојим! Нек заплива ко кроз вале узбуркане реке, као што сам ја, па нек остане невредим као што сам ја остала; нек прође ко кроз ватру па нек се не опече, као што је био случај код мене; једном речи: нек проживи ко све оно, што сам ја проживила, па нек прекужи све онако, као што сам прекужила ја! Онда, онда ћу му се поклонити, онда ће се моћи са мном руковати, али пре не.«

Док сам ја тако говорила, гледао ме је Павле нетренимице.

»Ој, Олга«, започе, кад сам ја ућутала, »не могу вам рећи, како волем, што сам то чуо. Ја сам вас и до сад поштовао, а од сад ћу вас тек умети поштовати, као што заслужујете.«

Још би можда тај разговор наставили, али наиђе неко, и ми морадосмо прекинути.

На неколико дана после тога били смо заједно на забави, коју су приређивали Анђели-

јини родитељи на свом малом пољском добру у селу Р., које је од нашег места од прилике два сахата удаљено. Тог вечера био је Павле врло добре воље, и мени се чинило, као да ће се он и Анђелија поново зближити.

Кад смо се већ дубоко у ноћ кренули кући, понуди ми он место у својих колих; ја на ово пристанем те се кренусмо. Боже мој, шта ли нисмо претресли на том путу! Између осталог рече он, како се непрестано плаши, да није можда истина оно, што је он чуо за Анђелију. Казао ми је, и од кога је чуо, али сво моје мољакање, да ми каже и шта је чуо, беше узалуд. Ја сам Анђелију и сад од свег срца бранила. И тога сам се пута разговарала с њим и о себи тако поверљиво, како још ни с ким нисам; и опет га подсетих на клевету, којом се свет бацио на мене, а на крају нашег разговора замолах га, да сутра дође у »библиотеку«, па ако будемо сами, показашу му неколико Војислављевих писама, из којих ће се уверити, да је свака моја реч истинита. Док сам му то говорила, беше ме такав терет обузео, да нисам могла суза задржати.

»Јадна Олга«, рекао ми је тада, »ви сте много патили, али будите уверени, да вас ја са свим разумем«.

По том се саже и пољуби ме у чело. Не умем ти рећи, како сам се осећала у тај мах. Чинило ми се, као да ми је тим братским пољупцем спрао са мог мученичког чела сву увреду, која ми је нанесена. Сузе ми поново грунуше, и ја једва прошаптах: »Хвала, Павле!«

После тога заћутасмо обоје. Та имали смо обоје много да премишљамо!

Сутра дан затекох га у »библиотеци«. Чим сам села, извадим из џепа неколико писама, метнем их пред њега, па рекох:

»Читајте, Павле«.

Он полако отисну писма од себе, стиште ми руку па рече:

»Верујем ја вама, Олга, и без тих писама«.

»Али ја бих хтела, да их прочитате«.

»Кад је ваша жеља, онда ћу их читати«.

И он прочита сва писма. Када је са последњим био готов, диже се, приђе ми ближе, пољуби ме у руку па изусте:

»Олга, Војислав и може о вама тако писати, јер ви сте доиста ретка девојка. Ви сте онаква, каква би требала да је свака девојка, али ви сте то у таквој мери, да вам нема равне. Верујте ми, да сам имао прилике, да познам многе и жене и девојке, али нисам наишао ни на једну,

која би се могла сравнити с вама. Позната су ми и искуства многих других у том погледу, и ја вам морам рећи, да би сви били мог мишљења. Ви с правом можете бити поносни. Дао би бог, да будете онако срећни, као што у пуној мери заслужујете«.

»Хвала вам, Павле. То ми је, видите, сва накнада за оно, што сам поднела. О, тешко је неправду сносити! Боли то, кад нас бадава осуде; али ја се тешим тим, што је лакше поднети, да нас ко неправедно осуди, него да у потаји сами себе осуђујемо. Но манимо се мене. Добро би било, да се ви што пре решите, шта да буде с вама и с Анђелијом, па ако мислите, да ће по вас доиста боље бити, ако је заборавите, онда ме послушајте и не прилазите јој више тако, као до сад. Боље ће бити и по вас и по њу. На што уливати девојци наде, са којих ће касније патити?«

Тада ми је обећао да ће ме послушати.

А кад сам после неколико дана опет дошла у »библиотеку«, и нашла Павла где седи, а пред мојим местом на столу угледала предмет, за који сам знала, да га је Павлу Анђелија поклонила, знала сам одмах, на што се он решио.

Видећи, да је тај предмет мени наменуо, узмем га па га метнем у џеп.

»Павле, немојте много жалити. Ја сам у ово последње време водила строга рачуна о Анђелији. Ви имате право: она вас доиста не би разумела. Ја верујем, да је вама у овај мах тешко, али помислите на мене. Помислите, шта мене чека, па ћете лакше поднети све. Та ви сте човек. Лечите се, али се лечите онако, као што вама приличи, не бих ли се од вас и ја чему научила. А сад ћемо се разговарати о другом чему«.

И ми доиста окренусмо са свим други разговор.

Прошло је после тога доста времена, а ја га никад не запитах, да ли је Анђелију заборавио.

У један мах се већ хтео оженити другом девојком. Признао ми је, да му се девојка крај свега, што није лепа, допада, јер је била нежна и изображена, а то је од вајкада тражио, једном речи, он се склонио да је узме, и чинио је већ најозбиљније кораке. Али брат му је и ту нашао мане. Јер на брзо иза писма, које му је стигло од брата, постаде он некако нерасположен, и по свему сам видела, као да би хтео са женидбом да коракне натраг. Тек касније сам дознала из најпоузданијег извора, да

му је брат његовом избору увек противан био за то, што му је он већ одавна наменио био девојку. Бадава се Павле томе одупирао, бадава је тражио и наилазио друге девојке, брат је увек умео спречити сваку његову вољу па чак је умео и срцем му господарити.

Кад једном бејасмо сами, призна ми Павле, да се предомислио, и да у овај мах неће да се жени, али је у великој неприлици, јер не зна, како и на који начин да каже то онима, који су му провађисали, а да им се не замери. А када му рекох, да ћу ја то узети на себе, и да ћу гледати, да целу ту ствар изгладим, изгледао је као да му је пао камен са срца.

Још тога дана после подне донео ми је слику своје несуденице. Ја је однесем, камо је требало, рекох, што сам за најумесније пронашла, и тим се цела та ствар свршила.

Опет се низао дан за даном. Опазив, да се Павлов расположејај мало по мало враћа, упитах га једном:

»Павле, реците ми искрено, јесте ли ви од старих успомена излечени?«

»Са свим!« кликну он весело. »Верујте ми, сад сам слободан као тица на грани; али морам вам признати, да сам се чуддио, што ме то до сад не запитасте.«

»Па мени се чинило, да вам за то треба оставити времена.«

»Хвала вам, Олга, на тој нежности«, рече, загледа ми подуже у очи, па настави: »Олга, што вас више познајем, све више врлина проналазим на вама.«

»Но, ваљда ми тек нећете ви правити комплименте«, насмејох се ја. »Маните се тога, него да пређемо на озбиљније ствари. Морам признати, да се јако радујем, што сте сад слободни. Прво с тога, што више не патите, а друго, што сам сад ја наумила, да вам провађишем.«

»Ви!« узвикну он и погледа ме зачуђено.

»Да, да. Па чему се тако чудите? Зар девојке никад нису провађисале? Мени се чини, да вама нико не би умео наћи девојку по вашој вољи као ја, јер вас нико и не познаје као ја.«

»То је истина.«

»Па хоћете ли, да почнем што радити?«

»Ако мислите, да би било што за мене, онда вас молим.«

После неколико дана показала сам му слику девојке, коју сам му наменула; дала сам му да прочита писмо, које је писала мати њена, не

би ли дознао за све околности, и рекла сам му све, што сам о тој девојци знала. Он је слику неко време задржао код себе, али ми је већ после осам дана рекао, да му се девојка не свиди. Касније му понудих другу, и ма да сам и с том прошла као и у први мах, опет за то наумих, да још с којом покушам.

Међу тим се и мени ближили црни дани. Било је већ крајње време, да ја са Војиславом удесим, шта да буде с нама. С тога позвах Павла, да се с њим посаветујем.

Он ми је најозбиљније казивао, да ће и по мене и по Војислава бити најбоље, ако се разиђемо. Наводио ми је многе, и то врло основане разлоге, а ја сам увидела, да је имао право, па и опет нисам дуго могла да се решим, шта да чиним, како ли да почнем.

Казивала сам Павлу све, па и моје најтајније мисли; говорила сам му, како ја о целој ствари судим и рекла сам му, да ћу се за неколико дана решити, шта да радим.

»Видите, Павле« рекох му, када ми је при полазку пружио руку, »ја сам вам сад свашта наговорила, па и оно, чему се можда нисте надали; па реците ми искрено, шта сад мислите о мени?«

Он ми стиште руку. »Да сам пре имао ову памет, коју имам сад, боље би било«, рече, па оде нагло из собе. Мени су те његове речи биле загонетне, и ма колико да сам размишљала, не могах се довити, шта је с њима хтео. Касније сам их разумела, он ми их је разјаснио.

На неколико дана после тога напишем Војиславу последње писмо, то писмо, које ме је тако скупо стало. Однесем га Павлу, да га прочита, и упитам га, има ли што да примети. Када је писмо прочитао, рекао је, да је написано са свим као што треба; казивао ми је, да се чуди јачини моје душе, јачини, која ми је то писмо диктирала, али му се чини, да ја крај свега тога нећу то писмо отпратити, и сверовоао ми је тек тада, када га замолих, да га он сам затвори и однесе на пошту.

Писмо то оде, али од Војислава ми не стиже одговор. С почетка сам мислила, да га моје писмо није нашло, али касније се уверих, да ме је разумео, и нашао за добро, да ми ништа не одговори. Шта сам онда поднела, знам само ја и онај горе.

У то време ми је Павлово друштво било најмилије, јер сам само с њим могла поверљиво разговарати. А он се са мном бавио врло много, и морам признати, да ме је његово са-

жаљиво предусретање и нежност му изненадила. Набављао ми је књига за читање, приповедао ми је разне шале и лакрдије, у опште старао се око тога, да ме што више расеје и разоноди.

Једног дана, замоли ме Ружић, да му спре- мим неки посао у »библиотеци.« Кад уђем у собу, затекнем Павла, где седи и пише писмо.

Чим сам ушла, дигне се он, пружи ми по обичају руку, па рече зачуђено:

»Олга, ви мора да сте ноћас рђаво ноћ провели, јер сте јако бледи.«

»Ја сам ноћас свршила врло велик посао, Павле.«

»А шта ли сте то порадили?« упита, пошто смо обоје сели.

»Саранила сам љубав,« прошаптах па по- крих лице рукама.

»Јадна Олга, ви само тако мислите, али у самој ствари ви љубите још и сад.« Загледа ми у очи па настави: »Јелте да имам право?«

»А за што ми не верујете? Гони ли вас мој расположеај на то, да сумњате. Па при- чекајте мало, још је сувише рано. Та за име бога, нико није свог самртника ожалио за једну ноћ!

»Па ја то од вас и не тражим, само ми се чини, да ћете ви тог свог самртника тешко заборавити.«

»Не водите бриге, ја све могу, што хоћу. А друго, ви сте, као што рекосте, са свим из- лечени, па ваљда ћете излечити и мене. Хо- ћете ли?«

»Хоћу од свег срца радо, али само ме морати слушати.«

Ја сам му обећала, да ћу чините све, што ми он буде световао, а он је сад водио о мени још већу бригу. Сваким даном бавио се са мном све више и више, и мом оку се није ома- кло, да ме од свију мојих успомена са свим систематски лечи. Његово понашање ми је би- вало све загонетније.

Када је једном седио у мојој соби крај мене, упита ме, јесам ли излечена.

»Мени се чини, да вам са свим слободно могу рећи, да јесам,« био је мој одговор.

Он ме ухвати за руку. »Па шта сад, Олга?« упита, а очи му стале на мени.

»Шта сад? Ништа. Ја сам посао свој свр- шила. Или пита ви мислите да би требало још да радим?«

»Па да се удате.«

Ја се насмејем. »Да се удам? Ја да се удам? Боже мој, Павле, како само можете и помислити на то! Видите, ви ме скроз познајете, ви знате, да ја нисам сујетна, а знате, како ја судим о свему у опште, па како сте могли доћи на ту мисао?«

»Тако, како је то са свим природно.«

»Е, мој Павле. Човек, за кога бих ја могла поћи, морао би ме и волети и разумети. А где је тај, који би мене разумео? Па онда, видите, мени се чини, да ја нисам више у тим годи- нама, у којима се девојка допада. А друго, ја бих хтела, да тог човека и љубим, а то ће тешко бити. Ви знате, да се ја никад не бих могла удати тек само за то, да, што наши веле, повежем главу.«

»Видите, Олга, ја бих вам сад много што шта могао рећи, али не смем, јер се бојим, да ћете ви све рачунати као празне комплименте. Но најпосле, и ви имате огледало.«

Али је морао престати о том, јер сам ја тако хтела.

Једном заиште моју руку, да нешто види. Ја му је пружих.

»Сећате ли се,« рече прегледајући је, »на ону сцену из »Отела«, кад црнац тај прегледа руку Дездемону?«

»Сећам се.«

»Па знате, шта јој је рекао?«

»Знам. А зар сте ви наумили, да сравњу- јете моју руку са руком Дездемонином?«

»Не, ваша рука није за кајање, него — удајте се.«

»Е да«, насмејах се ја, »та идите, молим вас! Дакле ми и опет то препоручујете?«

»Од свег срца!« узвикну он весело.

»Него збиља, Олга, знате ли ви, да ви има- те ванредну руку. Ваша рука је — — «

»Хајд, махните се тога, вама не приличи, да тако говорите, а мени не, да то слушам. Боље је, да нас двоје останемо они стари. А сад да пређемо на друге ствари. Имам опет једну девојку за вас.«

»О Олга, Олга, па зар сте баш тврдо на- умиле, да ме ожените? Немојте, Олга, ви не- мојте. Оставите тај посао другима« заврши пе- како тужно.

»А за што?« упитих ја изненађено.

»Немојте ме то питати. Олга, ви сте разне жртве подносили, али ово, што ја — не, не-

мојте ме то питати; то не смете никад — — « не доврши, већ одмахну руком, и после неколико тренутака остала сам сама.

Шта значе те речи? Размишљала сам дуго. Нема сумње, он Анђелију још није заборавио, морам га довести дотле, да то и призна.

Међу тим је пролазио дан за даном па дође и пролеће.

Бејаш некако назебла те морадох неколико дана одлежати.

Први дан мог боловања, дође девојче једно, предаде ми мали завежљај и рече, да ми га је Павле послао.

Узех тај завежљај па га метнух под узглавље. Кад остадох сама, развијем га, да видим, шта је. У малој кутијици нађем свежањ љубичица и цедуљицу, на којој су Павловом руком биле исписане речи: „Први поздрав пролећу.“

Не умем ти рећи, како сам се томе обрадовала. Прво с тога, што су ми то доиста биле прве љубичице, а друго што ми је Павле толико пажње поклатио. Он је знао, да су ми љубичице најмилије цвеће.

Сутра дан беше у нас ваздан друштва. Сви дођоше, да мене обиђу. Пред вече дође и Павле.

Кад у један мах одоше сви гости у другу собу, да ужинају, остадосмо нас двоје сами, јер он не хтеде отићи за осталима.

»Хвала вам, Павле, на поздраву,« рекох му, пошто је пришао мојој постели и ћутећи ме нетренице гледао.

»Јуче сам,« започе он, »био некако сетан, када ми дођоше до руку те љубичице. Мислећи на вас сетим се, да су вама љубичице врло драге, па наумим да вам их пошаљем. Мишљах: можда ћете се радовати.«

Док је то говорио, бивао му је глас све тиши и тиши, тако, да сам му последње речи једва разабрала.

»Па нисте цел промашили. Ја сам се доиста обрадовала.«

Он се саже, узе ми руку, принесе је уснама и притиште на њу врео пољубац.

»Олга, ја сам вама и много шта више дужан«, пришапта по том. Хтедох га запитати, шта то, али неко уђе у собу, те ми окренусмо

други разговор. Павле је седио код мене до у вече, и отишао је са осталима.

Морам признати, да ми је Павлово понашање према мени изгледало све чудноватије.

Што сам дубље размишљала о свему, што сам више његове поједине речи доводила у свезу са његовим расположењем у последње доба, бивао ми је све загонетнији. Шта су значила та силна ласкања, којима ме је обасипао, шта ли његово учестано бављење са мном? За што ме је тако често питао, какве сам воље? За што му је поглед тако дуго боравио на мени, и за што је често, док ме је ћутећи гледао, тужно махао главом. То сам небројено пута опазила, кад сам га из ненада погледала. Шта је значило, чему ли је водило све то? Тек ваљда није — о боже, ја се чисто згротих и од те помисли! — тек ваљда није мене заволео? Не, не, није могуће! Та он је увек био нежан према мени. Не, он ме не сме волети, јер ја му љубав не бих могла вратити, па за што да због мене пати он? Зар није било већ доста њих, којима сам невоље панела с тога, што им љубав не могах вратити? Зар није било и мени доста муке, док сам их лечила? Ој, та о свима сам Павлу говорила. Приповедала сам му све, што се у мом кратком и тако бурном животу десило. Све сам их од срца жалила; нисам уживала у томе, што су ме многи обожавали, јер никад нисам била намигуша. Па како сам пролазила са тим људима? Сваког сам изучавала, па сваког лечила оним леком, који је за њега био најбољи. И у том послу успела сам толико, да сам сваког не само излечила, него и довела дотле, да ме је морао поштовати. Све је то, видиш, Павле знао, и дивио се мом пожртвовању и мојој дурашности. А када му за једног рекох, да ми је с тога, што му је моја хладноћа увредила мушку сујету, постао непријатељем, тешио ме је Павле тим, што ми је доказивао, да у том човеку цео свет гледа непоштењака, и да према томе није заслужио ни моје презирање, а камо ли да ме је у стању врећати или болети оно, што долази од њега. Но све то беше ми лакше поднети. Али како ћу поднети то, што ћу и Павлу невоље панети?

Тако сам ја размишљала те најпосле наумим, да још опрезније пазим на Павлово понашање према мени.

(Наставиће се.)

УЗ ПРКОС.

(БЕРНС.*)

Зар да спуштам главу због поштења свога?
 Зар због сиромаштва да сам роб свакоме?
 Не, треба се дићи поред свега тога,
 Треба се понети баш уз пркос томе!
 Поред свега јада и све муке наше
 Баш уз пркос треба презирати звање;
 Та чин је тек само белега на новцу,
 А човек је злато, човек је имање.

Ручак нам је мршав, сукно**) је на нама.
 Ал дижимо главу поред свега тога;
 Оставимо свицу и вино лудима —
 Та човек је човек и без свега тога.
 Залуд златно ткиво свима богатима,
 Поштен човек опет, поред свега тога,
 И као сиромах краљ је међ људима,
 Јест, краљ је уз пркос, крај свег јада свога.

Где онога тамо како се копечи,
 Назива се лордом, па се дује с тога;
 А ни стоти такав не одржи речи —
 Луда је он крај свега разметања свога,
 Покрај свију оних ордена и чуда.
 Сваки прави човек с подсмехом га гледи,
 За човека чистог од свих предрасуда,
 Уз пркос свем сјају, он ништа не вреди.

Краљ племићем може сваког начинити,
 Дуке и маркизи стоје му у власти,
 Ал поштену душу не може створити,
 Сила пред њом мора на колена пасти.
 Уз пркос свој сили и господском звању
 Умна снага вреди више него ништа,
 Према сопственоме самопоуздању
 Чин и празно име не вреде баш ништа.

Зато нек се сваки моли свевишњему,
 Да на свету буде, к'о што мора бити,
 Да победи мис'о; а, уз пркос свему,
 Заслуга и мис'о мора победити.
 Јест, крај свију чуда и крај свију јада,
 Човек ће човеку опет руку дати;
 Та, уз пркос свему, свест ће да надвлада —
 Људи ће се најзад свуда браћом звати.

Вл. М. Јовановић.

*) Robert Burns је најмилији песник шотски. Рођен је 1759., а умр'о је 1796. год.

**) Hodden-grey, coarse woollen cloth.

АГИТАТОР.

РОМАН ИЗ СЛОВЕНАЧКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО ЈАНКО КРСНИК.

(Наставак.)

IV.

Нрошло од то доба већ више недеља. Дебели снег већ давно окопнео, а цвеће, што је полагано цвало по лединама сунцем обасјаних брегова око Борја, навештавало је пролеће. Порезни надзорник, који има страст, да се вере по брдима и стењу, донео је већ зелену букову гранчицу у своју писарну; а господин Антун, који је рано устајао па на јутарњој шетњи читао свој бривијар, тврди један пут после подне у читаоничкој крчми, куд је долазио на свој обични бокалић пива, да је већ двапут чуо кукавицу.

„Јесте ли имали много новаца у цену?“ пита га крчмарица.

„Баш ни паре!“

„То је рђаво! Нећете их имати читаве године!“ тврди она.

„О, знам, да нећу!“ нашали се капелан.

У свем животу и кретању нема у Борју особите промене; једини пл. Руда донео је неког вечера тај страшни глас, како је неки зликовац у сред вароши по белом дану напао госпођу предстојниковицу.

„Шта? Како?“ ускликну судица, који је вечерао.

Па и поспани адјункт, извадив из уста цигару, загледа се у конциписту.

Руда на један пут метну на сто самокрес, па узе доказивати, како се неће од сад маћи без оружја.

„Шта се догодило?“ пита судица.

„Предстојникова се госпа шетала са својим пинчем по пијаци, ... та, знате ону милу животињицу,

која није никад никоме на жао учинила; на пијаци заљушкао убоги пинч касапницу, ... та, познајете оног злопака; и тај злопак баца за пинчем нож. да је једва утекао. Госпођа предстојниковица падне у несвест због тог нападаја. Верујте ми, господо, без самокреса не идем ни на улицу. Ти су људи пре-сурови.“

„Па то није нападај на госпођу!“ примети судица

„Суровост је, ако није нападај!“ љути се Руда.

„И ја би тог пинча гурнуо, да ми се приближио!“ примети адјункт, палећи цигару.

„То је лепа сигурност!“ рече конциписта подругљиво и гурну свој самокрес.

„Метите ви то оружје на страну, мили мој, па ћемо бити сигурнији, јер чини ми се, да је набито,“ подсмехну се адјункт.

Остали пренуше у смех, а пл. Руда, и ако преко воље, обеси самокрес на зид.

„Хоће ли предстојниковица можда тужити ради увреде части?“ запитала бележник пецајући.

„Чисти свог пинча!“ дода Корен, који је досад слушао мирно разговор.

Руда би био одговорио љутито, да судица не предупреди даље боцкање примедбом:

„Стојте, господо! Нешто ново. Шта је са изборима? Расписани су, и за четири недеље ево их. Ко је кандидат?“

„Где? Код нас? Кандидата има довољно, али шта помаже, кад не бирамо сами, и кад не можемо имати свога,“ рече порезни надзорник.

Руда поносно погледа по друштву, а бележник Копривац обори очи.

„Бирајте, кога вам драго, мени је свеједно! Ја не одох на избор!“ одби адјункт.

„Леп народњак!“ ускликну Корен.

„Махните ме, драги мој, са својим народњаштвом. Пишите списе словеначки и улошке. Делом, делом покажите, а не тим шупљим фразама,“ одговори адјункт мало жешће.

„Да, па да нам их вратите, а?“

„Покушајте!“

„До ђавола! Опет се здрипили!“ упаде судица. „Та, говорите једанпут мирно, паметно!... Но, ево и трећег, сад ће бити русваја!“

Ово се последње тицало господина Антуна, који у тај пар ступи у собу. Ретко кад долази поћу, за то га и поздравеше сви зачуђено.

„Е, та чему запиткивања?“ одговори он и седе поред Корена. „Треба, да и ја чујем што ново; господо, знам, да сте пуни новости.“

„Аха, господина Антуна већ тиште — избори!“ подбоде адјункт.

„Свакако сте ваљда већ изабрали кандидата?“ запитала млади духовник.

„Разуме се! Наш господин адјункт има највише наде!“ поруга се Корен.

„Мир, мир! Не боцкајте се!“ упаде судица. „Добро да сте дошли, господине Антуне! Ја и сам желим, да се договоримо о кандидату. Без шале, господо, ствар је озбиљна, а последња је наша; за што, дакле, да не говоримо?“

„То је паметно, господине суче!“ потврди капелан. „Наше је место велико, и порадимо ли сложено, ми одлучујемо. Изаберимо свог човека и предложимо га средишњем одбору; презрети нас не сме!“

„Господо, и ја мислим тако! Но треба да се договоримо у неколико с владом“, примети пл. Руда.

„Аха!“ јави се Корен.

Једини се адјункт мало насмешио, а остала господица чинила се, као да нису ни чула тај усклик.

„Ја мислим, да има томе и доцније времена!“ упаде бележник.

„Како вас је воља!“ одговори Руда замерајући и мрдне раменима.

„Господо, то не спада на нас! О том нека одлучује средишни одбор,“ узео опет судица реч. „Погледајмо око себе! Кога кандидујемо? Што да идемо околу кере па на мала врата, кад, као што сам уверен, има и међу нама, који би нас умео ваљано заступати у сабору. Треба нам нових друмова, треба да подигнемо нову школу, а треба, богме, на пут стати и поплавама у Дреновској долини. На послетку — не заборавите и железнице! Сабор ће повести говор о тој ствари, дакле, пазимо, да изаберемо таква посланика, који познаје наше прилике и одношаје.“

Корен гурка испод стола свог суседа, господина Антуна. Сви осећају, да је сучев говор неки кандидатски говор, али речи његове не могу да их одушеве.

„Либералац не сме бити!“ истаче се капелан.

„Та, мили мој, сви смо ми клерикалци!“ насмехну се адјункт.

„Народњак, одлучно народњак мора бити!“ упаде Корен.

„Та сви смо ми народњаци!“ дода адјункт.

Сви ударише у смех осим Корена и капелана.

„Кандидујте ви, господине суче!“ примети порезни надзорник, кад се утишао смех.

„Шта вам пада на памет! Времена немам, времена, — па шта ћу?“ Рече судица то тако, како су сви осетили, да не одбија предлог.

„Или господин бележник!“ продужи надзорник хладнокрвно.

„Ха-ха!“ засмеја се Копривац усиљено, а не вели ни „да“ ни „не“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„Господо, чудим се, да се не сећате човека, који је најдостојнији, да му понудимо посланство свог краја“, умеша се Корен. „Зар сте заборавили др. Храста? Ја не знам бољег посланика! Знате ли можда ви?“

„Не знам, како ћемо с њим?“ рече судица. „Што се нас тиче, . . . али биће му другде противни.“

„Свештенство је против њега“, потврди господи Антун; „сувише је либералан!“

„А мало прерадикалан!“ примети Руда.

„А, тако! А ви бирајте онда предстојникова пинча, који репрезентује јавну сигурност, — или тебе, драги Антуне! Живио!“

„Живио господин Антун!“ приста адјункт и подиже чашу.

Капелан се није нашао увређен.

„Ја да будем кандидат?“ викну он, а остали опет у смех. „Али чујмо, господо. Ја знам бољег. Љубопитљив сам, шта ћете о њему рећи? И он познаје наше прилике, каогод који од нас, и сигуран сам, да ће грађанство радосно примити његову кандидацију!“

„Ко је тај? гракнуше сви у један мах.“

„Меден, спахија Меден!“

Утицај тих речи био је скоро драматичан. Судица и бележник погледају говорника плањљиво, адјункт се засмеја у сав глас а порезни надзорник потеже за чашом, да је преврну и проли пиво по столу. Корен поскочи и ухвати Антуна за раме, једини Руда пуши мирно своју цигару, као да му није нова капеланова мисао.

„Меден! Јеси ли полудио, — шта ли?“ повиче Корен. „То је немшкитар, највећи немшкитар у месту и . . . и . . .“

Хтео је рећи „његова жена“ но ућута.

„Ко вели, да је немшкитар?“ запита капелан. „Зар не долази у нашу читаоницу? Разуме се, не увек, али то не може нико ни захтевати. Кад може, он дође!“

„Проклета читаоница! Дакле, она ће на послетку постати легитимација свакому, кад се пита о нечијој народној свести, који само један пут завири у њу?“

„О, пријатељу, — иди и ти и твој кандидат у непеле! Догод сам ја у Борју, и догод будем могао мицати и малим прстом, нећемо бирати немшкитара!“

„А ја велим, да је Меден народњак!“

„Ако се вечерас препородио! Не, не, пријатељу, махни се тога!“

„Господо, ја говорим озбиљно! Меден ће ступити у народни клуб, и — свештенство је за њега!“

„А и влада му се неће противити!“ умеша се Руда.

„Дакле, ствар је већ готова! Но причекајте мало; господо, причекајте, и ми смо неко у томе!“ повика Корен љутито и удари чашом о сто.

„И ја мислим, да не може то бити баш тако — без нас!“ примети бележник. „Треба сазвати збор бирача!“

„Сазовите га!“ подсмехну се Антун.

„Мени је Меден као и сваки други“, рече судица; „но право је, да запитамо и бираче, шта они мисле.“

„Па и хоћемо!“ кличе Корен.

„То ће бити изврсно! И опет мало забаве! Ха-ха!“ дода адјункт. „Љубопитљив сам, какав ће бити Меденов кандидатски говор!“

„Све за веру, дом и цара, рећи ће; и онда смо готови. Али стрпи се мало драги Антуне, покидаћу ја те конце. Не познајеш ти још наших ва-рошана!“

„Како сте ви то све лепо удесили; када је ту убрљао прсте и господин конциниста. — А?“

„То је наша дужност, господине Корене!“ одговори пл. Руда достојанствено.

И ако је пало то питање, инак не пође разговор по старом. Свако се устезао од говора. Први устаде Корен, а с њим и бележник и опросте се хладно од друштва.

„Ја сам већ унапред слутио, да они нешто намерају! Споменуо сам вам о том још на забави код Медена. То су лица! Храста се боје, па хоће да га поткопају, за то се слизао тај капелан са немшкитарима, а с друге стране са нашом владом!“ рече Корен, кад се нашли на улици.

Ишли су пијацом.

„Да, да!“ одговори бележник, према Храстовом стану.

„И свако би рад био — кандидат!“ опет ће Корен. „Ха-ха!“

Бележников смех био је онако исти, као пре у крчми, кад му је понудио надзорник кандидацију.

„Храста се боје! То је као свето! Но не због либералности; ту се нешто друго сакрива. Па бар зна капелан, да наш доктор полази цркву можда и више него који други грађанин; либералност је изговор! С друге стране ветар дува. — О, познајем ја наше тиче. . . Видите, драги, наши се шарани боје штуче, а др. Хрст био би та штуча међу нашим посланицима. У том грму лежи зец. О, несретни народе словеначки! Кад једном дахнемо испод тешког немачког притиска, гњечиће нас наше домаће самољубље, леност и завист и она грозна домишљавост — јер: та, ко је мени раван! И тако немамо виших узора, народност је само средство, а цел је корист. И сва та наша господа, погледајте их само!

Пренос мртва дечака. (Кип Ивана Рендића.)

Судац би био радо кандидат, а је ли народњак? А капелан? Народњак је, да, народњак је данас, само да лакше продре његова странка!... Па Меден? За четрнаест дана славиће тог човека, као да је испустио словеначког народа, а овамо не зна написати без погрешке ни једног става. Та смрвио бих и проклео све те самољупце, све те —“

„Не љутите се, пријатељу! Такав је свет и упустите ли се с њим у борбу, смождиће вас они, којима сад претите.“

Застану пред Храстовим станом. Горе у одветниковој писарни још је горела свећа те Корен оде горе, да га извести о том, што је вечерас чуо.

(Наставиће се.)

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И. РУВАРАЦ.

(Наставак.)

3. О краљевићима: Марку, Андрији и Дмитру.

Одметник краљ Вукашин, веселећи се у земљи краљевства свог са краљицом Кира Јеленом и са синови краљевства свог, Марком и Андријашем, и потврђујући не само у земљи краљевства свог (а ми знамо већ, које су земље састављале његово краљевство; г. Панта сврх тога још је г. 1867. знао, како се говорило у краљевим земљама Вукашиновим (в. Гласник XXI. 231.), „из плаче и окрстиних поморских градоких закони и хрисовале прѣжде краљевства из виких краљ и царь.“ прочитавши принесени хрисовуљ господина цара Степана, дани приморском граду Дубровнику г. 1349., потврдио је и он граду Дрбровнику записе, повеље и законе пређашње господе српске за своје владање и своје краљевство, као што су други одметници а наине Балшићи прије тога и већ 1368. г. 17. јан., записивали записе у корист Дубровчаном у својој земљи и у свом владању. То слово краља Вукашина би записано и утврђено прстеном краљевским (обичним знамењем краљевским) у Поречи на Броду „въ лѣто 6878. индикта IX. месеца априла 5. дан. И опет имам приметити, да индикат не одговара години, јер 6878. г. био је индикат осми, а не девети, који је био идуће 6879. г. — Краљ Вукашин пропао је г. 6880. 26. септ. — 1371. г. Но о том нескладу између године и индикта на другом згоднијем месту, а овде ћу напоменути само неком и неком, да краљ Вукашин претпоследње своје године сина Марка не назива краљем нити зна он г. 1370. а ујаво 1371., ко ће бити иза њега краљ у краљевству његовом. Марко дакле за живота оца свога није био нити се називао краљем, па ни младим краљем и читалац не треба ни на час да се да забунити оним натписом на стени једне цркве у Охриду (Mikl. Mon. serb. 181.) где се каже: *прѣстави се равъ вожин Ранковић, погвспомъ Ђгаринъ, свродникъ краља Марка, зеть жнана Роне лѣто 6870, мјсеца Октобра, индикта третяго*, јер година та није добро преписана. Натпис тај доставио је Миклошићу неки Грк одонуд а ја

мислим, да више вере заслужује Виктор Григоровић, који је у том натпису прочитао г. 6888. а то је с обзиром на месец Октобар 1379. г. и те 6888. год. био је индикат III. а не 6878., које је индикат био VIII., као што је већ примећено код повеље краља Вукашина (в. Григоровића Пут. II. изд. 99.). Марко се дакле тек после смрти оца свога закраљио.

Но на краљевиће још ћемо се вратити а овде ћу да поменем стрица њиховога *десиота Угљешу*. Г. Љ. Ковачевић приметио је на оно место у Орбину: „а ћесар Војихна са зетом Угљешом завлада целом покрајином, која се граничи Романијом“ доле у ноти 127.: „Угљеша је владао тазбином још 1363., када је Урош *царовао*“, и написавши примедбу ту подвукао је двапут *„царовао“*, тако је сигуран био, кад је ту примедбу написао. А ја бих рекао, да Ковачевић нема право тврдећи, да је Угљеша већ 1363. год. владао тазбином својом. И то сам морао приметити ја, и ако ми је веома жао, што морадох то приметити г. Ковачевићу. А морао сам приметити због г. Панте, који би иначе могао изнети и раструбити, да смо се нас двоје, т. ј. г. Ковачевић и ја, сложили само против њега и на његову штету, а себи да повлађујемо и да један другом гледимо кроз прсте, те да смо, што но Шваба вели, прави лобцајхбридери. Дакле г. Ковачевић нема право или правије: Ковачевић је погрешно написавши, да је Угљеша већ 1363. г. владао тазбином, када је Урош *царовао*. Ја знам, на што је г. Ковачевић мислио, на што се ослонио, кад је ту примедбу написао. Он је имао у памети онај уломак CLII. на стр. 171. у Миклошићевим *Mon. serb.*, који гласи: (1363.) 6872. *ind. VII. Octobri mense. Joannes Ugljesa despotes. De fundatione monasterii Simopetrae.* Али имајући то на уму заборавио је погледати на стр. 179. истих споменика, на којој би нашао поменути три хрисовуље деспота Јоана Угљеше, а све три од г. 6877. (1369.) и све три *индикта VII.*, само што је прва издана у Фебруару, друга у Априлу а трећа 29. Маја, а г. Ковачевић зна, бар је г. 1879. врло добро знао, јер

је написао у Годишњици књ. III. стр. 447. „да је од смрти Душанове до битке на Марици седми индикат био само 1369. г., а не 1363., и да је по томе и поменути на 171. страни Угљешина хрисовуља писана 6877. а не 6872. г. дакле с обзиром на месец Октобар 1368. а не 1363. године. Но и с обзиром на другу једну околност не може се казати, да је Угљеша већ 1363. владао својом тазбином, т. ј. државом *ћесара Војихне*. Царица Јелена владала је после смрти цара Стефана († 20. Децембра 1355.) у Серу и серској области и владала је тамо још и г. 1364., кад је Цариградски патријарх Калист, послан из Цариграда, да уговара с царицом Јеленом - Јелисаветом мир и савез са Србима против општег непријатеља Турчина, дошао у Сер царици Јелисавети но тамо и он умр'о и скоро цела дружина његова, и коме је царица српска Јелисавета сјајан погреб приредила. То каже сувременик расцар Јован Кантакузин, а то помиње и један летопис грчки, који је Јосиф Милер издао и у византијским аналектима приоштио, дакле два најбоља сведока. Ми не знамо, које је године ћесар Војихна удао своју кћер, која се у калуђерству прозвала Јефимијом, за брата Вукашиновог Угљешу и које се године скончао ћесар Војихна, но у првим нашим летописима каже се, да одметник Вукашин сагнав Уроша с престола царскога и закраљив се „*братау својему Угљешин вьроуцает страни земље гръцкьскіе съ самоу деспотскьмь уьсти*“, а то је било 1366. г. Може бити, да је Угљеша био онај ђефалија Серски, с којим је ћесар Војихна шуровао и који је њему обећао, да ће му предати и царицу Јелисавету и њезино благо, али владаром у Серу и области серској могао је он постати тек после 1364. г. и онда, кад му се брат Вукашин закраљио. Деспот Угљеша столовао је у Серу (*Laonicus p. 30.: Ungleses a Pheris, ubi regia erat, in Turcos progreditur.*) Но после погибије српске на Марици освоје Турци и Сер и свуколику државу Угљешину а удовица се његова Јефимија склони под крило кнезу Лазару, којег је жени Милице она сродница била (Гл. XLII. 266.) те нам мало чудно долази, читајући у запису њеном, извезеном на покрову кнеза Лазара, оне речи „*желесно во странизю мене въ странихъ окрмьмьхъ јеси изовидно, кнеже Лазаре!*“ Лукаревић пише на стр 63.: „*Ugghiaska (деспот) lasciando lo stato á Stefano suo figliuolo con Goiko s' annego nel fiume Mariza (1371.)*“. Други нико не зна за тог сина Угљешиног Стефана. У Љуботини, задужбини кнегиње Милице, сарањен је „*Стефан ћесара Угљеше син*“ но тај Стефан није био син Угљеше, брата краља Вукашина, већ другог Угљеше и то ћесара Угљеше, којег и Константин философ и Орбин г. 1402. и 1412. помињу и који

се сам у хрисовуљи једној од г. 6931.—1423. назива „*господар Србљем у Подунављу и свију западних страна.*“ (Григоровић Пут. II. изд. стр. 46.)

О цару Симеуну (*Симеуну Палеологу у Трикали*), коме први летописи српски, не знам зашто, придају епитет „*предовљки*“ и о његовој деци и зету му Томи Прељубовићу у *Јаници* нећу да говорим, држећи, да говору о њима није место и да није вредно говорити о тим пограничним деспотима у грчким и арбанашким земљама у расправи овој о кнезу Лазару. А нећу о њима већ и с тога да говорим, што би говорећи о њима морао споменути и расправу Пантину о њима у Гласнику, књ. XXVII. 226—240. те свађању и препирању с Пантом не би било ни краја ни конца. И како би могло бити краја препирању, кад ту г. Панта зна „*фактички говорити*“ и кад он ту каже, „*да је Тома дошао био у Јаницу с отвореним срцем*, али кад виде стање ствари, обуче лавовску кожу, да растрже људе. Па и Јанинци — додаје Панта — нису били много бољи, *јер су за кратко вријеме промијенили толико влада*, а зна се, да честе промјене кваре свет, јер сваки губи вјеру ма у шта стално. При доласку Томином — продужује Панта — од њега су претјерано много очекивали различне партаје (либерали, радикали, напредали), као што то обично бива при промјенама. Наравно, — придодаје Панта — да их он није могао задовољити, и они га готово сви оставе. Цијело је друштво — тако мудрујући продужује Панта — било искварено и сада Тому околе најпоқваренији, јер су они — тако тврди Панта — обично највјештији и то: „*клеветници, изјелице, пакосници, аброноше, шпијуни и неваљалци.*“ Са подобном четом — уздишући вели Панта — никако се добро учинити не може. Од оваквих искварених његових приближених људи — мало малицијозно примећује Панта — онајчувенији су били: Куцо-Годор, Манојло Чипта (Њифта?) и Михајло Апсара, кога Тома постави хазнадаром (министар финансије.) Апсара је заједно с Томом говорио о Јанинцима: „*да су они издајници, неваљалци и подлаци,*“ с тога *из иочне гњавици*, — тако завршује Панта интродукцију у повест о Томи Прељубовићу на страни 234. помепуте књиге Гласника. Па сад реци, драги читаоче, да г. Панта пишући тако о Томи и о Јанинцима и о министрима деспота Томе, није знао за ону српску пословицу: „*мајка ћерку кара, снаши преговара*“, и ону другу: „*крв није вода*“, и да г. Панта пишући даље, како Тома „*удари на народ: кулечење, казни, годишњи порез и многе друге намете,* — удари монопол на вино, на жито, *каткад на месо, понекад на сир, а вазда на рибу и воће* и да су „*и вештаци морали кулучити*“ и не само то, већ их

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

подвргне боју — није мислио само на Јанинце већ и на неке друге грађане, на друге гоге и калдрмције и цинцаре зидаре (јер то су били они Пантини *вештаци* у Јанини.) И баш због те дволчности или „двојемислија“ Пантиног пећу овде ни о деспоту Томи ни о тасту његовом предоблом Симеуну Палеологу да речи трошим.

Не би требало, али због Балшића морам коју о *десиоту Комнину*, шураку цара Стефана, то јест браћу царице Јелене и бугарскога цара Александра, рећи.

Јоан а „зовом“ Богослов, који је по заповести Бранка Младеновића у месту „*Борљук*“ писао псалтир *к љто 6854. индикто 3.* у време самодршца свију српских и поморских земаља, краља Стефана и сина му краља Уроша, додао је на крају записа: „*к то љто прве господинь краљ Стефлнь градь Костурь, градь Къльградь, градь Каниноу.*“ На неописану жалост моју и опет назначени индикат не одговара назначеној години, јер г. 6854. био је индикат XIV. а не III., а баш због тог додатог историјског додатка пужно је, да се тачно зна година, кад је поменути псалтир, односно запис писан. Шта писам радио и како се писам мучно, да дознам, где је погрешка; најпосле сам преко пријатеља свога записао г. Миклошића, који је тај запис приопштио у *Starine knj. IV.* — но одговор је гласио, да је тачно записано он нашао, и да његово није испитивати, да ли индикат одговара или не одговара години. Назначена г. 6854. година је венчања Душанова на царство; но у запису он се назива краљ, те с тога ако је година тачно назначена а само индикат погрешно стављен, писан је поменути запис између 1. септ. 1345 и априла 1346. г. но зашто онда не помену писац међу освојеним градовима и славни и после Солуна у тим покрајинама грчким најславнији град Сер, у ком се краљ Стефан на измаку г. 1345. прогласио за цара Грком? Или да није може бити примио краљ Стефан Костур, Београд и Канину оне године, кад је индикат био XIII. (г) на је при записивању оно 1 (10) испало а остало само г (3) — и онда би се то дого-

дило 6853. т. ј. између 1. септ. 1344. и 1. септ. 1345. г. Но то је само нагађање, а сигурно је само то, да је поменуте у запису градове заузео Душан прије него што се зацарио (16. априла 1346. г.). Зацаривши се поставио је цар Стефан намесником својим у арнаутском Биограду, у Канини и Авлону свога шурака *Десаота Комнина*. С њим и због њега имала је млетачка република посла већ г. 1349. с царем Стефаном и то поради штете причињене неком Млечанину „*in partibus Avalonae* (Авлоне) *per cognatum domini imperatoris* (брат жени цара Стефана). *Listine III. 176. Гл. XI. 451.* За тога деспота *Јоана Асена Комнина* пошла је Ана, удовица Јована II. Анђела Комнина, деспота епирскога, који је умрло 1335., и уда кћер своју од првога мужа, Томајиду за Симеуна (Синишу) Палеолога. Тај шурак Душанов, деспот у Београду, Канини и Авлону или ти деспот Романији, није око г. 1356. умрло, као што Хопф пише, јер се и г. 1357. (*Listine III. 343. 345. 351.*) и г. 1359. (*Mon. Ragusina II. 263*) као жив спомиње и онај Александар, господар Канини и Авлону, од кога има у Микл. *Mon. serb. на стр. 178.* писмо, којим уверава Дубровчане о свом пријатељству. биће син тога деспота Комнина „бугарског порекла“, којем су на крштењу дали име стрица му, бугарског цара Александра. Може бити, да је и тај Александар, господин Канини и Авлону, пропао у битци на Марици, а градовима и земљом његовом овлада Балша II. као муж Комненије, сестре Александрове, а кћери поменутог деспота Београдског, Јована Асена Комнина. Балшина кћи и наследница, госпођа Руђина (*Rugina, Regina*) уда се за Србина Мркшу, сина Теодоре, сестре Драгаша и Константина Дејановића, може бити од првог јој мужа Жарка Мершића (да није Мркшића?), властелина у Зети, који је Мркша био братучед Јелени, кћери Константина Жеглиговца а царици Мањола Палеолога, цара Цариградског за разрешење од сродства између Руђине, кћери Балше II. и Мркше, сина Теодоре, друге жене брата тога Балше, ћурђа Балшића.

(Наставиће се.)

УСПОМЕНА НА ПОКОЈНОГ ПРИЈАТЕЉА.

ОД МИШЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА.

VIII.

Оста је и у приватном и у своме јавном, званичном животу напредовао. Код њега није било застоја. Свака година у животу била је један корак напред.

Год. 1870. с пролећа упразни се у новоградском маџистрату једно сенаторско место. На

то место буде изабран Коста Трифковић. Избором овим променио је сада струку свога званичног деловања. Као велики бележник био је политични, административни чиновник; као изабрани сенатор пак преместио се варошком суду, где је — може се слободно рећи — највреднији, највештији и најсавеснији судија

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

био. У том послу провео је пуне две године дана.

Но како је држао, да треба да оснује и своју кућу и своју породицу, то није ни мислио женидбе с ума сметао

Почетком године 1871. испроси себи невесту, а на Ђурђев-дан исте године и венча се са Јелисаветом Славнићевом из Новог Сада.

Постигао је био сад све, за чим је тежио. Ова срећа достигла је још свој врхунац, кад му се пред Ускрс год. 1872. син родио. Како је весео и радостан био, сећам се као данас. У то доба нисам био у Новоме Саду, отишао сам био са многим својим пријатељима у Вел. Бечкерек на српску велику бирачку конференцију, која је тамо за Цвети сазвана била. Кад смо се враћали с конференције — а долазили смо лађом из Титела — дочекао нас је Коста на новосадској паробродској станици, и прва реч његова хитила је, да саопшти пријатељима велику родитељску радост.

У своме кратком браку имао је, осим овог сина, још једну ћерку, која се родила, кад је Коста већ у велико оболео био, и која је после врло кратког века на неколико дана пре њега и умрла. Син Ђура остао му је у животу, и данас је питомац српске новосадске гимназије.

Г. 1872. донела је промену и у јавном животу Костином.

Рок, за који су угарска муниципална тела изабрана била, био је већ давно прошао. Те године требала су иста тела на основу новог муниципалног закона, да се у једно исто доба обнове и преустроје. Ово преустројство отпочело је било већ са укидањем муниципалних и увађањем нових краљевских судова, што се у почетку г. 1872. и спровело. Покојни Коста није имао много воље за политичан живот. Правна струка била му је много милија, и он се као сенатор, као члан варошког суда врло добро осећао. Према његовој спреми и наклоности била су сада пред њим само два пута: или да остане судија, или да отпочне адвокатску праксу. Но ни ово последње није му врло годило. Он је знао, да у адвокатској радњи има врло мало правних послова. Сам је говорио, да су девет десетина »кшефт« и механични послови, а тек једна је десетина посла стручно правна. У таквим околностима није му се било тешко одлучити. Као члан једног колегијалног суда поднесе и он молбу, у којој је молио, да га за кр. судију наименују. Но како није имао вољу да место свога пребивања

мења, то је изрично захтевао, да га за Нови Сад поставе. У првој линији захтевао је, да га поставе среским судцем, ако пак не, онда приседником судбеног стола. Коста је, као што напред поменух, и ако најмлађа, био ипак најодликованија снага у новосадском варошком суду. Ово је већ по себи могла бити довољна препорука за њега. Осим тога имао је прописане и добро свршене науке, па обилату праксу. Једном речи имао је и формалну и материјалну квалификацију. А место, које је захтевао, већ је и заузимао, — није дакле никако дошао са стране, да се утутне у нову организацију. Но и поред овога имао је он и још нешто, чега је већ онда у Угарској требало, да се штогод постигне, а то је нарочита препорука. Он је имао и препоруке, и то добре и похвалне препоруке, па још са више страна, јер је поред све своје способности био у политичном животу познат и као »врло лојалан.« Па како је прошао? Поред свију личних и стварних препорука није био наименован за судију. А и како да буде? Била је то онда голема јагма. Мађарски листови прозвали су иронично ову борбу »kenyérmezői csata« (битка на лебном пољу). На 6000 разних места, која су се имала раздати, било је преко 100.000 потражилаца. Заиста је била то права битка! А места ова давана су већином као награда за политичне услуге.

Ово је био Кости први и једини ваљда пораз у животу. Но тај поступак постављања судија уједно му је и очи отворио. Дошао је и он до уверења, да и код нас не почива све на врло чврстом правном и моралном темељу. Политична борба, коју је српска народна слободумна странка водила, била му је сад и сувише јасна и оправдана. Политичко уверење, које је већ пре 3—4 године код њега клицу ухватило, развило се и почело је сазревати.

Остао му је сад још само један пут отворен, а то је била адвокација. Чим је престало делање варошких судова, одмах отвори Коста адвокатску канцеларију, и ако је још у статусу варошких чиновника био. До варошке рестаурације био је чиновник на расположењу.

О рестаурацији пак поискао је место варошког фишкала. Решавање ових ствари није било више у рукама српске већине варошког представништва. Били су сад већ други фактори меродавни, који су мањини и сувише повлађивали. Избор сад већ није више опак глатко и сигурно ишао, као до сад. Па било је и

овде неких сметња и препона. Но Коста је био у грађанству популаран. Спреси и способности његовој није могло бити приговора, те су тако и ове сметње отклоњене биле, и он буде сад за варошког фишкала изабран, и као такав је и умр'о. Од почетка свога јавног рада па до последњег часа био је у служби свога родног места, што је он за неку особиту дужност сма-трао.

Поред фишкالاتа водио је и приватну адвокатску праксу, која му је радња прилично ишла, тако, да је могао из ње лепо своје скромне потребе намиривати.

У својој краткој пракси истакао се био и јавно. И то је било одмах у почетку г. 1872., кад је пред новосадским судбеним столом поред дра М. Полита и дра Ст. Павловића бранио једног (Луку Хајдина) од оне тројице, који су због тријераршеске демонстрације код новосадске алмашке цркве против ондашњег мандатара Анђелића као нарушиоци службе божије оптужени били. У својој одбрани ограничио се на чисто правно поље, и постигао је како код самога суда тако и код ондашње велике аудиторije највећи ефекат.

Тако је сад његов живот добио сталан облик. А он се у том стању осећао срећан и задовољан. Па као да му се и нарав променила.

Он је, до душе, и дотле био свагда добре воље и у друштву весео и расположен. Но и та добра воља кретала се свагда у неким извесним границама збиље, која је била поглавита црта његовог карактера. Али последњих година његовог живота као да се и та збиља разблажила. Што је био узрок овоме? Да ли је била та околност, што је једном доспео у сталне одношаје живота, или можда ново књи-

жевно занимање са шаливом игром? — не знам пресудити. Тек он је био и сувише задовољан!

У то доба развио се у њему највећи интерес за књижевност. Код њега није више било оног почетничког устручавања. Он је српску позорницу сад тапта богатио својим шаливим играма, и почео се и такмичити за књижевне награде, што их је »Матица Српска« расписивала. Његово »Љубавно писмо« добило је такву једну награду.

Год. 1873. изабрала га је »Матица« за свога потпредседника, и ако се овоме избору живо опирао. А при крају исте године извео је најлешњу своју замисао, достојну потпредседника »Матице Српске.«

У оно доба није било у Срба ни једног књижевног и забавног листа. Није га било већ од неколико година. Политични живот апсорбовао је сву умну снагу српску. Свакојакo била је ово аномалија. Увиђао ју је многи, но ваљда никоме није жао било, што је тако, као Кости. С тога он у јесен г. 1873. сазове једно коло пријатеља себи, да се посаветује с њима, како би се овој потреби задовољило и ова срамота отклонила. Он је био одушевљен за покретање новог листа, и одмах на првом скупу буде закључено, да се лист покрене. То је био »Јавор«.

Ни у једном своме послу није ваљда толико уживао, као у овом. Са каквом је само ревностију претплатнике купио! Без сумње је то његово одушевљење највише допринело, да је ново подузеће и у самом народу са највећим одушевљењем било примљено.

Сви ти моменти били су најлепши почетци једног живота, који је много, врло много обећавао.

МУХАМЕДАНСТВО И НАША КЊИЖЕВНОСТ.

ОД НИКОЛЕ ШУМОЊЕ.

„Књижевник треба да буде политички војник, а његова дела политичке основе у белегристичком облику.“

С. Венгерос.

ноги књижевници наши шездесетих и седамдесетих година узимали су сижете својим песмама, приповеткама и другим радима из живота потлачене раје у турском царству. Ко је ијоле пратио развијање тадашње књижевности, лако ће се сетити, каквим се начином писало о Турцима, о њиховом Алаху, о пророку, о џамијама и о полумесецу, а сетиће се такођер, како то није било баш ни мало у рукавицама. Колике само песме

Змајево и Јакшићеве одишу осветним гњевом против „крволочних“ и „зверских“ Турака, а исто то било је и у приповеткама Владана Ђорђевића, драмама Матије Бана и радовима многих других. Овде су наведени само први и најзначајнији представници наше књиге. Такав начин писања достигао је свој вршак за време босанско-херцеговачкога устанка, српско-турскога, црногорско-турскога и руско-турскога рата. Грађе је било доста: ваљало је само

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

измислити какав страхан догађај, довести читаоцу пред очи неколико чета Турака крвавих очију, с ханџарима и дугим пушкама, ваљало је испалити неколико хитаца, сасећи — наравно све на папиру — неколико мајки и невине деце, приказати тамницу, вешала, па ето ти готове красне песме, приповетке, или већ што ти хоћеш, из живота потлачене раје. Посао не толико тежак, колико благодаран. Еле, беше тога доста.

Ова фаза наше лепе књижевности морала се прећи, а може се у неколико и оправдати, кад се узму у обзир тадашње прилике. Снивало се увек о ослобођењу потиштене браће из петстолетнога ропства, о уједињењу Српства и о многим другим лепим стварима, од којих данас нема ни помена, па се мислило, да ће се тим начином донети бар камичак згради среће српске. Па ако и нису ти радови учинили за ослобођење раје оно, што су н. пр. Тугењевљеви „Ловчеви записници“ и друга дела за ослобођење руских мужика, Волтерова дела и Марселеза за Француску а Бајронова за Грчку, ипак су у толико добро дошла, што су подржавала симпатије према једнокрвној хришћанској браћи у турском царству. Међу тим, у ствари не беше толике потиштености, и на сву се меру претеривало у броширама и дописима из тих крајева. Било је у тим вестима много хипербола и ђаво се приказивао црњим, но по што је био. Оставићемо на страну крволоштва за време ратова и устанака, — та ратови међу најцивилизовананијим државама не прелазе без ужаса и грозота! — али се мора признати, да Мухамедовци нису били баш онако бесни и крвожедни, каквима су их описивали писци, који их никада нису ни видели. Па ако и јест било у Мухамедоваца насиља, охолости и неправде, — а то није најпосле чудо код људи скроз необразованих, — ако и јест раја морала пред богатим бегом и агом сјახати с коња, ако и није хришћанин уз Рамазан смео чаршијом запалити цигару, ни обући боље одело, ни погледати хануми под ферецу, ако и јесу кадије волили Турчину него Влаху, — опет то није било веће зло, него кад данас, бива у слободно време, преотима *сељаку* земљу и рад досељеник Немац, *занатлији* чини конкуренцију рђавом али у полак јефтинијом робом маџарски Чивутиц, а *трговцу* преотимље радњу бог те пита ко!... Тако је бар онде, где се састала култура с простотом, исток са западом — у Босни и у Херцеговини.

Нек не мисли нико, да сам овде узео писати апотеозу Мухамеданству и прати га од дела и недела његових. Намера ми је само, да у неколико речи истакнем једну велику погрешку нашу, која се донекле могла оправдати пре, али које се данас ваља врло чувати. Треба да се манемо већ једном

бесмисленог нападања на Мухамедовце, јер ради неколико бомбастичних фраза, песама и приповедака није вредно завађати се с читавим једним делом нашег народа. . . .

. . . . Нашега народа, јест, јер Мухамедовци у Босни и Херцеговини крв су наше крви, листак наше горе, а синци давнашње, једне наше мајке. Па би требали за љубав слоге, за љубав братства и пријатељства с њима да се уздржимо од свакога вређања, ругања и погрђивања њихових светиња.

Откако је оно Босна и Херцеговина устанком својим насела и нашла се у ономе, чему се није ни у сну надала, утишаше се по нешто ратоборна срца наших песника и приповедача. За последњих седам, осам година једва ако се гдегод у повременом часопису јавила песма или новела кога полетарца књижевника, у којој се говорило о „клетом Турчину“, о личини и коцу. То је дошло само собом, и добро беше, што је било тако.

Али у најновије доба канда опет хоће да се поглеђује стара рана, а из заборавља да се извуче некадашња мржња против мухамеданства, нарочито онога у Босни и Херцеговини. Извлаче се старе успомене из јаничарских времена, из владања Абдурахман-паше и господства Фазли-пашина. Описују се ондашњи јади рајини, а те страхоте се некако чудновато приповетком стављају у перспективу с данашњим мирним временима. Је ли та и така тенденција *данас* умесна или не, лако је погодити, ако се само малко боље и дубље о свему размисли.

Представником таквога начина писања истакнуо се Божидар Никашиновић Вршчанин, иначе мој добар пријатељ и друг, па бих баш тим пре желио да прихвати и уважи ово неколико речи. У неколико последњих месеци изнео је на јавност неколико приповедака, па у свима редом црта турске зулуме; помињемо: „Јусуфико и Мејрамикја“, „Арапова одаја у „кули Ченгић-аге“, „Фазли-пашина липа“, (у „Стражилову“) и „На Бјелавама“ (у календару „Годишњаку“). Апстраховаћу овде композицију, технику, дошљедност или недошљедност народнога говора и провинцијалних фраза, а узећу у обзир само ону главну црту, која се као црвена нит провлачи кроза све те радове: описивање зверства и окрутности турске. Да видимо, каквим то начином бива.

„Гора је звијер Турчин на дому него ли вук у гори!“ узвикује се на једноме месту.

„Турчин ће за паре и оца објесити, а за паре и највећег зликовца пустити“, на другом.

„Јадна раја не смије ни да се из куће помоли, јер би на мах било пасјег меса за турски рамазан“, казује се при описивању положаја хришћанског, а мало ниже има још невероватнија рефлексива:

„Којег хришћанина папа позове, тај се више жив не врати, нити има о њему каква хабера.“

Турцима се дају оваква епитета: „скотови“, „крвници“, „скотско срце Фазли-пашино“.

Кад већ ни те оштре боје не достају колориту, долазе још оваке не само неестетичне него и одурне слике:

„...кад је мајчица... исплажен језик мртвом (сину) у уста гурала... „а у тишини раку ископала, да му душмани гроба не сазнају, па да му се и мртвом не свете.“

А после свега тога ставља се опет ова контразна рефлексја:

„Ти су гробови данас процвали. Липе је нестало... Данас нема ни онога пања... само живи успомена хришћанскога бола.“

Тенденција је јасна, кад се ставља у паралелу некадашњи и данашњи положај раје. Је ли, није ли тенденција била на уму при писању, не можемо рећи, ал она је ту. А има ли то свога смисла код нас, нарочито у данашњим приликама, о томе ниже.

(Свршиће се.)

КОВЧЕЖИЋ.

Г Л А С Н И К.

(Краљевска Српска Академија) држала је 28. априла о. г. први свој састанак. На састанку су присуствовали сви Академичари, осим Стојана Новаковића и Љубе П. Ненадовића, који се не налазе у Београду. — Др. Јосиф Панчић поздравео је скуп са неколико топлих речи, а у исто доба изјавио је и најсрдачнију захвалност краљу, оснивачу и заштитнику прве српске Академије наука и уметности. Скуп је на то изјавио, као прву жељу и дужност Краљ. Срп. Академије, да се сви чланови укупно поклоне Њ. В. краљу, као заштитнику Академије. — Затим се прочитао акт о постављању Академичара; указ, којим је др. Јосиф Панчић постављен за председника Академије и указ, којим се Академичарима одређује годишња помоћ по 1.200 динара, а председнику 1.400 динара. Затим је прочитано писмо министра просвете, којом јавља председнику Академије, о краљевом наименовању Академичара, и у коме моли председника, да их што скорије позове на састанке, те да се радови академички отпочну. У писму се даље вели: „Гласом заштитника Академије и примањем к знању од стране краљевске владе Академија има од данас пуну власт, да с помоћу својих првих чланова одлучује о свима питањима, која се тичу организације Академије и свих радова, који у њен делокруг долазе. — А што се тиче личних повластица господe Академика, оне ће према наређењу чл. 29-ог наступити и за именоване чланове онако, као и за изабране — од онога часа, кад се изврше услови члана 14-ог закона о Академији. — Ако би Краљевској Академији затребао каква објашњења или би јој се у чему показала потреба, изволите, господине председниче, рачунати, да ће влада Краљевска изаћи Вам драговољно на сусрет.“ — Примајући к знању поменути акта а с обзиром на основни закон Краљ. Срп. Академија скуп је једногласно решио, да је тим Краљ. Срп. Академија основана и отворена, и да је пуновласна свој рад почети. Затим је прочитан акт министра просвете, којим се Академија позива, да ступи у свеу са привременим одбором, који управља сада Српским Ученим Друштвом, од кога ће Академија примити, што јој по закону припада. — Решено је, да се умоли привремена управа Српског Ученог Друштва, да поднесе извешће Краљевској Српској Академији. — Прочитан је такођер акт министра просвете, којом јавља Академији, да се месеца октобра навршује сто година од рођења Вука Стефановића-Караџића, и да поштујући себе, Србија

жели да том приликом ода достојно поштовање заслугама свога сина.“ С тога позива, у име краљеве владе, Академију, да предложи начин, како би се прославила стогодишњица Вука Стеф. Караџића, да изволи у споразуму са владом именувати нарочита лица у одбор, који ће се бринути о овој прослави и да се тако утврди величина трошка, који ће влада за ову прославу ставити на расположење Краљевско-Српској Академији.“ — Скуп је решио, да у томе одбору Академију представљају г.г. Мил. Ђ. Милићевић, Светислав Вуловић, Матија Бан и Михајло Валтровић. — Академик Милан Кујунџић излаже потребу, да се одмах при почетку академичког рада промисли о одређивању правила за пословни ред Академије. — Скуп је умолио Академика Свет. Вуловића, да за идући састанак спреми напред пословнога реда у Академији. — За привременог секретара Академији, док се не наменује стални, председник је предложио Академичара Јована М. Жујовића, што се и примило, а председнику је поверено, да избере лице за писара Академије.

Пренос мртва дечака. (Кип Ивана Рендића.) Група, коју данас у слици доносимо читаоцима „Стражилова“, јесте дело познатог уметника-вајара Ивана Рендића. Уметник је ту групу израдио за надгробни споменик, што је у њега наручио богатан један у спомен изгубљеном јединцу свом. „Vienac“ је лане у 41. броју донео кип тај Рендићев и пропратио овим речима: „Свршио се задњи бој а красни и свежи дечак, једино уздање богатих родитеља, подлегао тешкој бољи и баш овај час издануо. Из тужне собе прте клонуло трупло у велику дворану, где ће љубимца родитеља задњи пут опремити и сместити на красан одар, док куцне час, да се и то нежно тело растане са светом и претвори у прах и пенео...“ — Овом приликом хајде да упознамо читаоце „Стражилова“ са честитим уметником Хрватом. „Vienac“ му је пре две године у 12. бр. 1885. донео лик а уз лик и прту о животу и раду уметникову. Рендић је родом Врачанин. Учио се најпре у Млецима а после у Фијоренцији. Год. 1878. настанио се био у Загребу и ту уредио свој атеље. Но уметничке прилике, као што „Vienac“ каже, нису у Загребу још биле такве, да би могао био стално онде остати, зато се касније преселио у Трет па тамо живи и сад. Рендић је врло много нарадио. Силних има попреја од њега а и надгробних споменика. „Vienac“ је последњих година донео многа његова дела у слици а „Пренос мртва дечака“ уступио је и „Стражилову“, да упозна српске читаоце са славним Рендићем.

САДРЖАЈ: Олга. (Наставак). — Уз пркос. (Бернс.) Превео Вл. М. Јовановић. — Агитатор. (Наставак). — О кнезу Лаазару. (Наставак). — Успомена на покојног пријатеља. (Наставак). — Мухамеданство и наша књижевност. Од Николе Шумоње. — Ковчежић. Гласник. — Пренос мртва дечака. (Кип Ивана Рендића) (Уз слику.)

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату книжара В. Валожика у Београду.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.